

III

REFRANES VALENCIANOS RECOPIADOS POR EL P. LUIS
GALIANA, DOMINICO

(*Conclusión*) (1).

C

Chics i polls, caguen la casa.
Com convinga, que vinga.
Com les palmes de Elch, que vingueren el matí de Pascua.
Campana de plata, batall de segó.
Cada hú es rasça aon li pica.
Catalá si no la feta, la farà.
Com ara plourá chent avrás.
Cases y mules les meñs, que pugues.
Carn frechida no torna a la carneria.
Cadireta de la Seu, qui es devot no sabeu.
Casa obrada, y viña criada, dona casada.
Conforme la vista, el preu.
Calça garró, señal de gusto.
Cartes son hales pesades.
Camisa que molt se llava í cós que a menut se usa poch temps
dura.
Curt parlar, parent de callar.
Casa arreglada i taula parada, hostes (2) aguarda.
Com me estava m'estich.
Contar moltes i pagar una.
Cuc, cuc, que nom trobes.
Canter de ví per home i fora de borracheres.
Chut caragol.
Cavall de lloguer, aprofita pero no es durader.
Corps en corps nos piquen.
Cans de quí penes té, que despues de un tems atre en vé.

(1) Véase BOLETÍN, tomo LXXV, cuaderno VI, pág. 495, 1919.

(2) Huéspedes.

Cada dia sab ú més.
 Chitón, chitón, que la rabosá vá pel món.
 Com es l'ama, així mana.
 Casament romá, pare, fills y pá tart nihiá.
 Cerca sempre bon Dotor i millor lo confessor.
 Con só aixina no m'agrada la toñina.
 Compra en casa, vén en casa i farás casa.
 Coñ fotesch no fá parentesch.
 Cada lloca governa ses pollets.
 Cuca espanyola no pixa sola.
 Cosa de vellea bon foch en ella.
 Colp de hosa no mata.
 Carta escrita portador la porta.
 Cuc clar al amo fá cantar.
 Cél a borreguets aigua a cabasets.
 Cazador de reclam, fret i fam.
 Cazador de gabieta la fam l'apreta.
 Cadascú, juga en lo que es seu.

D

Di els que plogueren y no feren fanc.
 De Callosa es el home.
 Deu dona faves aquí no te quixals.
 De aon menes lo pensa salta la llebre.
 Dona que cria, ni neta, ni dormida.
 Del mal el menos.
 Dies y olles, curen les coses.
 Donaulí un ou, mentres l'altre es cou.
 Deu me lliure de caballer de dia y de capellá o frare de nit.
 Deu provig y la pancha patixg.
 De diners y de bondad, la mitad, de la mitad.
 Donat iá morí, el que es queda es molt mesquí.
 Deu me guarde de estudiant, que solament estudia en un llibre.
 Despues de una gran seca, una gran arremolladura.
 Diner que es guanya pel cul, sen vá com el fum.

Debaix de una ruin capa iá un gran bevedor.
 Deu vol les coses clares.
 De contats sen menja el llop.
 Del mur es veu la vila.
 De pel roig, ni gat, ni porc.
 Deu no vol la mort del pecador.
 Dobla a montó; honra ni un pel dels catalans.
 De Senta Barbera no mes sen recorden quant trona.
 Dona de puny i te donarán de cul.
 Dichosa la casa, que iá corona rasa.
 Digueme en qui vás i et diré qui eres.
 Dol de dona morta, no mes dura hasta la porta.
 Deu me guarde de la gata, que davant fá festes y darrere arrapa.
 De mal corp, mal ou.
 Dur ab dur, no pot fer mur.
 D'aon no veus, no esperes.
 De bona planta, planta ta viña.
 De mala mata, nunca bona planta.
 De fert te més que de mél.
 Del mal tranç ix el bé.
 De tals bodes, tales coques.
 De home tiple i de dona tenor, lliuranos Señor.
 De agua beneita i de mala ventura en poch nhiá prou.
 De St.^a Catarina a Nadal, un més igual.
 Dumenje de Rams, qui no estrena no te mans.
 De l'anou al bou y del bou a la forca.

E

El amo y el gós, casen per dos.
 El tests semblen a les olles.
 Els escrupols del Pare Gargall.
 Eixa es atra, Pare.
 Entra Polonia, q'al portal t'aguarde.
 El darrer tanca la porta.
 En la serra apedrega.

En poc li van les falles en once mesos y tres a març.
Els fills de mestre Pere ensenñaren a fer fills a son pare.
El saber no ocupa lloc.
El que la fá la paga.
El mal pás, pasarlo pronte.
El pardalot de Alcoy.
El pero nunca madura.
En diners, carchofes.
Els diners y la muller a la vellea son menester.
El trafech de Maria Jaume, dos citrills pera un diner de olí.
Estar en sos tretze.
El hoste y peix menut al cap de tres dies put.
En vindre Tod Sans penja les gabies y posat els guants.
El meló del promés, es bó corfa y tods.
El milacre de Mahoma ques gitá al Sol i es trobá en la sombra.
El que paga, descansa.
El bolsillo sen bas i la cuca al rás.
En escuses de la trama tira nostra ama.
En Iuñ vaig com vullc.
En Mars, ni una rata q'es pixar.
El conte de la vella.
En Abril no te llesves fil.
En Maig, vach com vach.
El quento del diable.
En Turiól, ni dona, ni sermó, ni caragol.
El viudo a la porta busca la muller morta; ¿Tres en lo lliu? mes
val fadrí pobre, que viudo ric.
En bodes y festes, mal vá a les besties.
Entre la gracia de Deu y entrava un frare.
El gitano acomet per ahon te la taca.
El bou y la mula sempre en fan una.
En terra de señoriu no faces niu y si en fá el pare no en fasa
el fill.
El ball de Moyxent.
El dicho está bó.
El lladre té poca força.

El nas y la boca hasta la mort l'adoba.
 El que está prop de la vaca, la mama.
 Ensalada bullida allarga la vida.
 Entre S. Ana y la Madalena no tingues parva en la era.
 El mes roin porc se menja la millor bellota.
 El escaravat no es porc i fá una pilota.
 Esta pedra no te os, qui la veja que aparte el tós.
 Encara no es gat, iá está en lo terrat.
 Els segurs nunca son molts.
 En ma casa cuinen faves y pel carrer a calderades.
 El mal vá, aon mes ni iá.
 Entre amics no cal tovalles.
 El home quant vol, la dona quant l'ix.
 El bou chiquet tot o possa en cuernos.
 El vi fá sang i l'aigua fanch.
 El gos flac tot son puses.
 Entra que sopen i ells escuraven.
 El fart no s'en recorda del dejú.
 Escolá que ven la cera i esta sense comenar, rapaverunt del altar.
 El u per l'altre i la casa per agranar.
 Entre Deu i bones gents ma capa no pareix.
 En la casa de Miquel, tota está com es ell.
 En la casa que no hía farina, no falta mohina.
 El que no sa vist en bragues, les costures li fan plagues.
 En trindre trenta anys, fuig de tots banys.
 En boca tancada no entren mosques.
 En tota pau i guerra, en Inglaterra.
 Els jovens poden morir, pero els vells no poden viure.
 En la casa aon no fan olla no ia cholla.
 Escuses de mal pagador.
 El mal de les persones no el senten les besties.
 El bé (1) no es conegut hasta que es perdut.
 Esperar i no venir, estar en lo llit i no dormir, servir i no agrair,
 son tres coses de fer morir.

(1) El mss. dice, sin duda equivocadamente, *El mal.....*

El que está content olvida lo pasat i ama lo present.
 El manco de Liria que menjava miques pel braç.
 El vando d'Alcoi, cada cabró s'arregle.
 El fill de la cabra sempre ha de ser cabrit.
 Encontrarense el trampós i el codiciós.
 En la terra de Maluca qui no treballa no manduca.
 En nomenar al ruin de Roma, prest s'asoma.
 Els morts obrin els ulls als vius.
 Em trenquí..
 El joch no es igual.
 El Ponent la mou i a Llevant plou.
 El jove que no treballa, quant es vell darà en la palla.
 En nom de Deu pera tovalles, set anys que les ampre y no les
 tinch de deixar a ningú.
 En llaurar les nogueres, aon no veus no esperes.
 Entre frares i soldats, compliments son excusats.
 En la casa al que jura, no li faltará desventura.
 Entre la fals y la gavella vé la fam mes verdadera.

F

Faena de porta, Deu la porta.
 Fes bé y no fases mal y atre sermó no cal.
 Faena feta no porta l'estorp.
 Fill de la polla rosa y del gall favat.
 Febrer el curt, pigor q'un turc.
 Fer com fan no es pecat.
 Frares i capellans i frets tardans, cremen la terra.
 Festa de vila, tanca la porta i fila.
 Figa verdal i mosa d'hostal, palpant se madura.
 Faena ton amo et veja.
 Fins al fi, ningú es dijós.
 Forment tardá, ni palla ni grá.
 Feu bé a besties [i os tirarán de coces.]
 Fré d'or no fá al cavall millor.
 Fés bé i no mires a qui.
 Fill si eres bó, pera tu plante el mallol.

Fills y criats no'ls has de regalar si'ls vols gojar.
Festa de foc, no la vejes mai de prop.

G

Gran cosa es que un estudiant sapia de lletra.
Grasies a Deu qu'em tire en terra y la mortallaveu.
Gics y polls caguen la casa.
Geni i figura, fins a la sepultura.
Germá de mitat, ni fé, ni veritat.
Gós que lladra, no mosega.
Gós lladrador no es cazador.
Germana, la llimosna de la llana.
Guardat del metge que no es sperimentat, per molt que sia
lletrat.
Gent de montaña, qui la pert, la guaña.
Gent de marina, gent vagarina.
Gent de ribera, puta i mal filanera.
Gent de ribera, gent folaguera.
Guardat de l'aigua embasada, que la corrent ella passa.
Gallineta que per casa vá, sino pica, picará.

H

Huto que rota.
Home que té dos y gasta tres, lladre es.
Hiá molts modos de matar puses.
Home mort, no parla.
Home lluner no ompli graner.
Home chiquet, home de pet.
Home parat, no fá guerra.
Ham quedat com els de Yecla.
Home sá, cullera de pá.
Home valent, cullera de argent.
Home lletg, dona bonica.
Hon hiá Patró, no comana el mariner.
Hon no hiá orde, sen possa.

Herba crua, dona nueta i dormir en terra dura porten l'home a
la sepultura.

Home interesat, no pot ser honrat.

Honra perquè t'honren.

Hostal do no te repós, no estigues mai ociós.

Home nasut rara volta es cornut

Home a soles, per bastos.

Hasta que pase el coltell no t'en llesves pel.

I

Lo que calle y no dic rés estic mes mal que tots los tres.

Iá t'as casat, yá t'as cagat.

Ia et conec herbeta, boriol et dius.

Io m'entenc y balle a soles.

Ixca el gat y diga miaú.

Iá en tenim una coca Peret.

J

Jugaria Martí si tinguera en quí.

Just com lo casament de Cervera, que ni faltá, ni sobrá, ni ni
hagué prou.

Juñ, la fals en lo puñ.

Juliol la sistella en lo mallol.

Juliol ia apunta l'ullerol.

Jugador i cavall de raza, pronte acaba.

Jornal pagat, bras trencat.

L

La monja s'esponja.

La Lluna no com pinta sino com tercia y quinta.

La señora de Benasau, que tanca en clau.

Lo que Deu assegura, sempre dura.

La mercadería cara debaix l'aigua mana.

La mort i la naixensa no tenen residencia.

La pedra per solc i la neula per tots.

Lo que s'esqueixa no es deixa.

La major jornada hasta la porta.
La mare codiciosa y la filla pereosa.
La diligencia es mare de la bona ventura.
La primera val per dos.
Los valents i el bon ví duren poc.
Les sopes i els amors, los primers son los millors.
La que no fila en tot l'any, fila el día de cab d'any.
Llibres i vins, los mes antichs.
La dona de quaranta anys guardala com abans.
L'infant i el peix, en l'aigua creix.
Lo home avarient, no te amic, ni parent.
Lo pés i la mesura desenganya la gente menuda.
L'home que te capa pot cagar davant lo Papa.
Lo que s'haja de menjar la Justicia, menjemse nosaltres.
La ociositat es mare de tots los vicis.
La pau de Ibi, que es perdé entre els Regidors.
La vista nunca es fá vella.
Lo qui te capa es rapa i qui capot no pot.
Lo que s'usa no se escusa.
La delicada de Gandia.
L'ull del amo engorda el cavall.
La mare cabra, lo fill saltador.
L'aigua de llunt no apaga el foch de damunt.
La gota i indropesía son germanes de la glotonería.
La gota cava la pedra.
La forca es la trona dels malvats.
L'ase mort, la cevada a la cola.
La diligencia es mare de la bonaventura.
La codicia romp lo sac.
Lo pijor del pleyt es que de u naixent cent.
La pera i la doncella, la que calla es bona.
La necessitat no te ley.
La traza mata la caça.
Lo que sana la boca, enferma la bolsa.
La perseverancia tot alcanza.
La fam desperta l'ingeni.

La ocasió fá el lladre.
La gloria de les panses.
Les mules y les loques por velles que siguen pareixen jovens.
La casa acabada i la bolsa buidada fan l'home sabí i prudent.
Lo que s'encomana se compra mes car.
La que no vol trevallar, no pot fer sino gastar.
La dona per ser discreta ha de estar sempre retreta.
La dona sens ser menester no estiga baix lo carrer.
La casa aon se treballa, mai faltará blat ni palla.
Los ociosos q'entren en ta casa, son un foch sos una brasa.
Lo fill que a sos pares bat iá te el infern guañat.
La persona descuidada es una cosa encantada.
Lo molt parlar sempre mou i lo molt gratar cou.
La mare molt esturdida a la filla fá tullida.
Lo llop sempre va a casar llunt del lloc aon sol estar.
Lo llam del Cel i l'amor, deixen pell i cremen el cor.
Lo mozo q'es ben criat, calla si no es preguntat.
La llet i mosos, que no els hosos.
Lo que a uns mata a altres sana.
Les mans quietes y la llengua per la merda.
Lo que no fará un frare no o fará un diable.
Lo mateix que la caravina de Ambrós, párala en segó.
La Seu no aguarda Parroquies.
Lo que s'haja de fer, pronte.
La puncha de chiqueta, puñeta.
Lo que atre sua, poch me deixa.
Lo que está en lo cove es peix, que lo demás es peixcar.
La veritat davant.
La ganancia está en lo despach.
La masa de Fraga que trau pols debaix del aigua.
La fortuna de García, que es gasta de nit y es lleva de día.
La por guarda la viña.
La figa i la dona quant torç el coll, es bona.
Lo primer es primer.
La confianza mata al home.
La cama en lo llit i lo bras en lo pit.

La darrera cuixa, ovella.
La processó de Gorga.
La pixada del catiu, que sen aná al Ivern i torná al estiu.
Llebech l'aigua vech.
Les palmes de Elch q'arribaren el matí de Pasqua.
La baioneta tot ho aquieta.
La bestia que no es nostra, menja poc i té gran força.
La dona es de qui li dona.
L'arbre chiquet si está tort es pot fer dret.
Lo mateix es barret blanc, que blanc barret.
Lloch a la balladora.
La boca fá gioch.
Lo que es bó per al fetge es mal pera la melsa.
Lo que no está en la madeixa, está en lo centener.
L'olla chiqueta s'obrix.
La vergonya fá roña.
Lo qui a crits vol fer la prova, no es per que rahó li sobra.
Lo que sa de donar, ni diro, ni fero desijar.
Les dites venen quant no s'esperen.
Los que nos fá a la boda, nos fá a tota hora.
Lo mercader i el porch no es sab lo que es, fins a sa mort.
Lo que sobra fa la festa.
La pobrea no es baixa, pero es causa de menospreu.
La pobrea no es vilea, pero es rang de picardía.
La peixquera i la caza, la que ix de cara.
Lo fadrí i el gall no més de un any.
Lo mon no deixa aquell, qui deixat no vol ser d'ell.
L'home per la paraula i el bou per lo cuerno.
Lo bon jornal de matí comenza.
Lo pá llescat sense vergonya es menjat.
Les matinades d'Abril, son dolces de dormir.
La chulla i la dona s'en sanch es bona.
Lo millor espill es l'amich.
La muller de Marc Antoni, de día paseja i de nit crema olí.
La veu a deshora, tancar be la porta.
Les obligacions maten.

M

Mes val poch i bó, que molt i roin.
Moros venen per la costa.
Mes val pagar que agrair.
Mare Pere en toca, tocam Pere.
Mal va el orgue.
Mare, Sento em fá carases y ells estaven a fosques.
Matem al gos i acabem con la rabia.
Mes val dir ¡xió!, que ¡arre!
Mes val un encontre, que un concert.
Mon fill, m'hau criat.
Mes fá una lletra, que moltes paraules.
Musics, chics i criatures a lo millor la fán.
Molt fá qui vá i vé, pero més qui casa manté.
Mes veuen quatre ulls, que dos.
Mans besa u que volguera veure cremades.
Mudanse els temps, es muden els pensaments.
Música, caza i peixquera sen bolen a la vellea.
Mes val roin conegut, que bó per coneixer.
Mes val ratat, que amortallat.
Marit celós de un mal en té dós.
Mes val maña, que forza.
Mes val bones ganes, que bon menjar.
Mala nit... i chica.
Mes fá el qui vol, que no el qui pot.
Malalt qui rinplega la roba, morir-se vol.
Menje ió i bega i jugue a la vasa en acabarme, tot s'acaba.
Més val pardal en má que buit-re bolant.
Mes val tart que nunca.
Merda i peix, tot fa greix.
Mós menjat no guanya amístat.
Més val caure en gracia, que ser graciós.
Mes val saber, que haver.
Mosques i tabans, tots piquen.
Mes conta el mut, quel llengut.

Mes val suar q'estornudar.
 Menja gat, que tot hó pagaras plegat.
 Mes ne mata la gola, que la espasa.
 Molts ne governa la farina.
 Mes val ser calba, que cabra.
 Mes val anar a soles, que mal acompanyat.
 Mes val bon concert, que curt pleyt.
 Mort el gós, morta la rabia.
 Mes val un barret que cent escofies.
 Mes val un bon amich, (que parent, ni cosí).
 Mes val comprar, que pregar.
 Mes prop están mes dents, que mes parents.
 Mes val roin ajust, que bona sentència.
 Mós, sense ós.
 Mare piadosa, filla cria melindrosa.
 Malait es home, que confía en home.
 Muda el llop les dents, mes no els pensaments.
 Moltes candeletes, [fán un cirio Pasqual].
 Mes val enveja que llástima.
 Mal li va a la perdiu que torna a buscar el niu.
 Méi en la boca i guarda la bosa.
 Molt saví serás fill meu si alcances temor de Deu.
 Mal plañgut es meñ agut.
 Mig a segur m'envaig.
 Mes caga un bou, que cent golondrines.
 Mes val una festa, que dos Dumenjes.
 Mort vinga, que mal no tinga.

N

Ni dona, ni tela, comprar a la candela.
 No sa de deixar de sembrar per por dels pardals.
 No pot aver rosa sense espines.
 No es la enfermetat pijor, que metge parlador.
 No fá temps de desmentir a ningú.
 No fá temps de criar cachorros.
 No deixém les sendes velles per les novelles.

Ningú calza pijors sabates, que el sabater.
No servix la taravella, si no s'ou la molinerà.
No sigues fornera, si tens lo cap de cera.
No tireu en lo foc sal, que os ixirá mal.
No hiá pany, quant es d'or la clau.
Ni cavall desenfrenat, ni home que parle com lo gat.
Ni a la puta per putar, ni al lladre per furtar.
Ni aire fret estant suant, ni ficarme en carrer que no trau cap.
No plourá, de eixa tronada.
No rés, no rés y li punjava el nas.
Nunca sab ú prou.
No sigam pobres y tontos.
Ni ayre per lo forat, ni amic reconciliat.
No soc fill de capellá pera tornaro a dir.
Ni put, ni ol, ni fá bon caldo.
No es la coa de eixe vedell.
Ni bés de monja, ni rollo de llauradora.
No es perdona lo pecat sino es torna lo furtat.
Ni llicenciado, ni porc, entre en casa ans de mort.
Ni es pera llí, ni pera llana, ni pera estopa mal filada.
Naix la fam, qui farta en pobre.
No yá mes tararena (1), que lo que el Sr. Deus ordena.
No es cada día Santa María.
No tots los pollets arriben al galliner.
Ni home chiquet, ni dona de cul baixet.
Ni menjar cansat, ni beure suat.
No les beu i no atures (2).
Ni a vells, ni a criatures no els festeges, per que els vells en tar
se moren y les criatures no sen recorden.
No allargues mes el peu de lo que es la flaxada.
Ningú pot dormir y guardar l'era.
Not rigues del meu dol, que quant el meu será vell, el teu será
nou.

(1) Guisado de habichuelas y castañas.

(2) En sentido familiar, aturar significa ganar en el juego.

No pot eixir Mars de Quaresma.
Ningú es millor que hú.
No hia millor empeno, qu'el desemenho.
No anem jugant en lo greix.
Nom fique en quentos.
No donar llonganisa a qui no mata porc.
No es lo mateix courer, que fregir.
Ni al canet vot, ni al nini joch.
Ni fermar sense llegir, ni orinar sense pedejar.
Ningú les menja que no les cague.
No es fianza (1) qui no la paga.
No es pregunta si es bona l'aigua, sino del manantial pera hon
passa.
Ningú pot repicar y anar en la processó.
No hiá mllor mercader pera la Neu qu'el Ponent.
No tots los burros son pardos.
No donen la noravona al qui ven, sino al qui compra.
No iá potro que no es torne rocí.
No pot ser lo criat diligent, si lo senyor es negligent.
No estigues sols ió to dich, ab muller de ton amich.
No deixes per ton rencor de saludar al major.
No s'alcanza la doctrina parlant ab Catalina.
No menjant si no de un plat, tindrás bon ventre Bernat.
No demanes terra, qu'es rega en senia (2).
No es pert sense dolor, lo que es poseix en amor.
Ni sopém, ni es mor lo porc.
Neta, pura i en Mesura (3).
No sempre está el forn pera pá asonat.
No pergues la mida.
No havera dit mes pateta qu'esto, dret bá la boca del forn.

(1) Fiador.

(2) Noria.

(3) Se dice con relación a la lluvia.

O

Ous, ous, bones Pascues, bons dijous.
 O dins, ó fora.
 O bé moro, ó bé cristiá.
 Obrar bé i cagalló peral metge.
 Obeix a la rahó, qui seguix la religió.
 Ovelles boves, [per hon vá una, van totes].
 Obra de paleta, poca y mal feta.
 Ociós, rara volta virtuós.

P

Parlem de bons.
 Primer es la camisa que el chipó.
 Pobre de el Diable que no té part en Deu.
 Ploga o no ploga, blat en Oriola.
 Per bays y a casa.
 Pobrets y alegrets i ells se besaven.
 Per un nab no es deixa de aynar la olla.
 Pues caballers, volem cals.
 Perea no els tapes.
 Per por de els llops no cal posar ganado.
 Pá de taverna, ni farta ni governa.
 Pa comprat, no en menja el gat.
 Pluiga de Estiu y plor de bagasa promte pasa.
 Primer martir, que confesor.
 Paguen justs per pecadors.
 Parentexc que comenza, per qui importa.
 Pera tocada pera jugada.
 Paraula y pedra solta no tenen volta.
 Per força vá el moro a Misa.
 Pecat amagat es mig perdonat.
 Pera parlar no cal llum.
 Per un punt, perdé l'abat la mula.
 Per un pare no es desfá el Convent.
 Pluja en Abril, val cascuna gota mil.

Plujes per Sanct Joan, lleven vi i no ponen pá.
 Poll de Giner pon al paller.
 Pactes rompen lleis.
 Pleits de testimonis, pleits de dimonis.
 Pel si ó pel nó, guardat de entrar en la presó.
 Parlam en lo torn o en les monjes?
 Poques cabres, pochs chiulits.
 Pere el tendre, que se esclafá les costelles damunt de set mata-
 lafs (1).
 Pecats vells, penitencia nova.
 Prop está del fum, la flama.
 Parlar vell pronte s'enten.
 Per aon se vulla [tocar, es toca].
 Parlen cartes y callen barbes.
 Pareix que mira al plat i mira les tallades.
 Ploraran i cantarem ens daran i els darem.
 Pá pá i ví, ví.
 Pensi que veu es de ignorants.
 Per molt pá, nunca mal any.
 Per lo diner, [balla el goset].
 Poc a poc, fila la vella el cop.
 Primer es l'a que l'o.
 Per dir les veritats se perden les amistats.
 Pera tots ix el Sol, meñs para el musol.
 Pasat Giner, lloga to llogader, i si faena vol fer not dolga el diner.
 Peix encelat, no es bó de menjar.
 Per quant poc es un home cabró.

Q

Qui furta un ou, [furta un bou].
 Qui la escarda, la paga.
 Quartó franch, molí de sanch.
 Qui en lo casament acerta, en res erra.

(1) Colchones.

Qui cara veu, cara honra.
Qui no fía, no es de fiar.
Qui paga y ment la bolsa ho sent.
Qui no torna per lo seu, no li da Deu.
Qui fá fum al Cel i crema pedra, nunca medra.
Que fá fosca, [com gola de llop].
Qui pot posar portes al camp?
Qui servix al comú, no servix a ningú.
Quant mes amichs, mes clars.
Qui talla may s'enganya.
Qui not conega [que et compre].
Qui te cucs (1), [que pele fulla].
Qui menja les dures, que menge les madures.
Qui es vist de lo que furta en la plaza el despullen.
Qui peix [vol menjar lo cul s'ha de banyar].
Qui tot ho vol, [tot ho pert].
Qui diu cuñat, diu remendo mal posat.
Qui molt parla, molt erra.
Qui bé viu, be mor.
Qui les sab, les diu.
Qui el foch ha de desbufar les ulls ha de tancar.
Qui servix al Altar, del Altar ha de menjar.
Qui ana a Sevilla perdé sa cadira.
Qui no honra son cul, no honra a ningú.
Qui es ton contrari? El de ton ofici.
Qui la feta, que la pague.
Qui bé conjuga y declina, sabrá la llengua llatina.
Qui bé parla, te sos escrits en taula.
Quant los muts parlen, llicencia tenen de Deu.
Qui la té, la trau.
Qui de por se mor, de merda li fan la fosa.
Qui sembra, cullir espera.
Qui tems té i al tems aguarda, que li possen una albarda.
Qui es menja la mel, caga la cera.

(1) Gusanos de seda.

Qui et fá festes que not solía fer o et vol enganyar o ta de menester.

Qui neciament peca, neciament se condena.

Qui no sab sufrir, no sab regir.

Qui molt dorm poc deprén.

Quant major es la ventura tan está meñs de segura.

Qui de casa de altre fá hostel fá de la seua hospital.

Qui en trampa vá, en trampa es queda.

Qui té dinés, te tot adrés y la filla del Rei si volgués.

Qui trevalla en la joventut en la vellea té salut.

Qui sopa d'atre espera, freda se la menja.

Qui té la terra té la guerra.

Qui calla no diu no rés.

Qui te capa tot ho tapa.

Qui bé menja, bé beu, bé fá lo que deu.

Qui bé menja, bé beu i bé dorm, bé fá lo que vol.

Quant no dormen els ullets, descansen els ossets.

Qui no pot segar, espigola.

Qui no té la vespra, no te la festa.

Qui bé s'está que no es moga.

Qui mal busca, presto el troba.

Que naule el gat de por de les rates.

Que, ¿burlem ò fem creuetes?

Qui te fam ensomia en rollos.

Qui totes les nits sopa, alguna s'enfita.

Qui no arrixca no peixca.

Qui fuig, a casa torna.

Qui partix i s'engaña San Pere li trau los ulls.

Qui no prova, no dorm en la sogra.

Quant vinga la bolea, guarda.

Qui de cañes fá flautes y de frares fá cabal, un barret y al hospital.

Qui siga cofrare, que prenga cera.

Qui fia de frares y llaura en burrets, al cap del año cullita de pels.

Quant hú s'emborracha que tinga bon ví.

Qui fiança fá, la pagará.

Qui no tinga avalot (1), que compre un porc.

Qui té fam, set y son, menja, beu y dorm, mate la fam, la set y la son.

Qui te besties pera llogar y porta la dona a festes, queda cabró y sense besties.

Qui es torca el cull en fulla verda apilota el pel y allisa la merda.
Quant les dones porten tró y els homens cua, vixca lo mon qui millor puga.

Qui llunt vol casar o s'engaña o vol engañar.

Quant la Candelaria plora el Ivern está fora y si es riu ya vé el Estiu.

Qui espera, desespera.

Qui té mal vehí, té mal matí.

Qui no té dona ni bagaza, ell mateix s'apedaza.

Qui primer vá al molí, primer mol, si el moliner vol.

Qui no vol, no porta dol.

Qui te càrrega y no la sent, Deu que li done més.

Qui no prova, no té nora.

Qui ase s'envá a Roma, ase s'en torna.

Quant la rabosa corre als grills, mal li vá a ella i als fills.

Qui en vestits se gasta masa, té lo cap de carabasa.

Qui a bestia o planta fá mal, es insensat animal.

Qui festeja la casada, la vida porta emprestada.

Quant lo diable veus rezar, mira quet vol engayar.

Quina culpa té la gata si la moza nos recata?

Qui vol fer lo que no sap, se trenca el cap.

Qui tropeza en lloc plá, en lloch aspre que farà?

Qui es posa en perill de caure, pareix que te ganes de caure.

Qui no té sos jous, no llaura en sos bous.

Qui molt val, molt comporta.

Qui al principi guanya, al ultim sescaña.

Qui el cul lloga, no s'asenta quan vol.

Qui no tenga que fer, compre un corder.

Qui vullga ví i pa, semble primerenc i pode tardá.

(1) Alboroto.

Qui bé fasa, bé trobará.
 Qui planta y cría, viu en alegría.
 Qui no mira no suspira.
 Qui barata el cap se grata.
 Que sab l'ase de safrá, si nunca ha sigut safraner?
 Qui amaga, encontra.
 Qui del mon vol gojar ha de oir, mirar y callar.
 Qui trata en ovelles, colmenes i mules velles, queda en albardes,
 bucs y esquelles.
 Qui pera sí no té cervell, no pot donar bon conçell.

R

Roda, roda y a parar a Albayda.
 Rés tingam i nol vejam.
 Rés costa més car, que lo ques compra suplicant.
 Ruin lit, dormir en mig.
 Rall en rall no fa formatge.
 Repasa cada semana, la Doctrina Cristiana.
 Real de viuda es torna sou.

S

Serviume, que de bons vinc.
 Si sans am de ser, els de casa cam de fer.
 Segur está el Cél de lladres.
 Sabates noves y entropeses?
 Si vols ser venturós, no sies pereós.
 Somiava el cego que veía y caminava lo que volía.
 Sent Blay amunt o avall.
 Si cau el Cél a tots sus plegara davall.
 Sopa, caume en la boca.
 Sanch estranya no acompanya.
 Si vols viure sá, suca en ví lo pá.
 Si hon not criden vás, gemint tornarás.
 Segons les gens, així el incéns, possa bonygo Escolá.
 Si en eixes plomes no boles, bé ten pots tornar al niu.
 Si els vells d'amor es moren, que farán els que anar poden.

Si no bech en la taverna em folque en ella.
Solia, iá passá.
Set sastres no fan una dona.
Secret de tres, del Diable es.
Sabrá pera qui ha de servir y apuñava el monument.
Setembre qui tinga blat, que semble.
Serás tengut per molt savi si disimules lo agravi.
Si algú et fá algun sinsabor, deixau a Nostre Señor.
Si a tos pares tractes bé, viuras molt porque ió u sé.
Si vols ser ben servit, feste tu mateix lo llit.
Si menges mes que guañes, vestirás de telarañes.
Si trenques les raons males casi als angels te iguales.
Serás causa de molts mals, si fás testimoni fals.
Sense les dones i los vents, no auria tants destorments.
Si estar vols mal a ton plaer, vés per mar o prén muller.
Si se sab, mai diré, d'aquesta aigua no beuré.
Sent Mateu, verema arreu.
Si el pare es lleu y la mare freixura ¿a quí ha de semblar la
criatura?
Senta Lluia, [creix el dia] un pas de pusa i a Nadal un pas
de gall.
Si ha entrat Maig o no ha entrat, els Apostols dirán la veritat.
Si vols quiet tinguen per discret, no reveles ton secret.
Sens dolor nos viu en Amor.
Si conciencia busques, pobre morirás.
Sent Bertomeu, batolla arreu.
Si no llevés l'araña, no llevarás la telaraña.

T

Tot o paga el cul del frare.
Trons de cul, tempestat de merda.
Tots de un ventre y cada un de son temple.
Tant mor el Papa, com el que no te capa.
Tremontana no té abric, l'home pobre no té amic.
Totes les velles han segut filaneres.
Tinguenlo tres, que quatre no poden.

Tods tiren al rabo del burro, mes el seu amo si el veu atollat.
 Temporal, ni en ta casa, ni en l'hostal.
 Tornali la trompa al chic.
 Testimoni de vista... Pere Juan el cego.
 Testament y casament de frare, not fies d'ell.
 Tantarantan que les figues son verdes, tantarantan que elles ma-
 duraran.
 Terciana no toca campana i si dura a la sepultura.
 Tot lo barat, es car.
 Tot es comensar.
 Tres mijes figues, fan figa i mija.
 Tot siga per amor de Deu, pá i trons.
 Terra on aja molta lleña, no habites en ella.
 Tot ho paga el de la calsa esgarrada.
 Taur cotidía, jugador perpetuo.
 Tan vol el gat a sos fills que s'els menja.
 Tres molts i tres poch destrúixen al home: molt parlar i poch
 saber; molt gastar i poch aver; mol presumir i poch poder.
 Tu em cites i em deus, senyal que por tens.
 Tal cul, tal braga.
 Traga geleta, que tu pararás.
 Tems de callar y tems de parlar.
 Tots los dits de la má no son iguals.
 Tans me si dona of como bef.
 Tu et resens, matadura tens.
 Tan chiquet i en capa.
 Tots als naps i ell a la carn.
 Tant gañat, tant menjat.
 Tu chiularás.
 Tots los calors, no son febra.

* * *

Al folio 5 v.º del manuscrito que transcribimos, y tomado como el P. Galiana indica de la obra de Timoneda *El Sobreme-
 sa*, copia un cuentecillo, origen del refrán «Plore cascú son do-
 ab son crisol». La inserción que hace el P. Galiana tiene algunas

variantes con la edición impresa en Valencia en 1569 por Juan Navarro; en ésta se inserta el cuentecillo en el folio ajjj v.º:

Vingué a Valencia un chocarrero fingint que sabia de alquimia lo qual possa un cartells, qui al qui li donaria un ducat en or, ne tornaria dos i al que 2, 4; la gent per provar acudia en pocs i ell davant dells possava la cantidad de cada u en la cresola de terra escrivint lo nom de qui portava en un paper posat dins ella i de alli a pocs dies los tornava dobles.

Cevats acudiren molts ab gran cantitat i ell desaparegué ab mes de mil ducats, venint los burlats a regoneixer les cresoles trobarenles buides ab escrits a que dién: *Plore cascú son dol ab son crisol*, i de llavors en sa ha restat est refrany entre la gent, Juan de Timoneda, el Sobremesa y alivio de caminantes.

* * *

Al folio 13 v.º inserta este otro cuento el P. Galiana:

Arre burro y deixat dir.

Miren, una vegada anaven camí, yo, y el chic y el machet que el portaven buit davant, encontrarem un home y nos digué: ay los benaventurats, los dos a peu y la cavalcadura buida!, be diu este home, digui, chic puja, fehuo aixi y de alli a un rato encontrarem altre home y digué: no te vergonya el chiquet de anar a cavall y el pobre vell a peu? bé diu, baixa el chic y puchy yo. De alli a altre poc encontrarem altre home y digué: Lo frare a cavall y el chic a peu! bé diu, chic puje també a cavall; encontrarem altre home que digué: Pobre majo los dos a cavall, bé et farán suar; yo vent que de totes maneres avia que dir, digui: *Arre deixals dir.* (*Vida del Venerable P. F. Pedro Esteve*, lib. vii, cap. II, pág. 372).

La major jornada hasta la porta.
La mare codiciosa y la filla pereosa.
La diligencia es mare de la bona ventura.
La primera val per dos.
Los valents i el bon ví duren poc.
Les sopes i els amors, los primers son los millors.
La que no fila en tot l'any, fila el día de cab d'any.
Llibres i vins, los mes antichs.
La dona de quaranta anys guardala com abans.
L'infant i el peix, en l'aigua creix.
Lo home avarient, no te amic, ni parent.
Lo pés i la mesura desenganya la gente menuda.
L'home que te capa pot cagar davant lo Papa.
Lo que s'haja de menjar la Justicia, menjemse nosaltres.
La ociositat es mare de tots los vicis.
La pau de Ibi, que es perdé entre els Regidors.
La vista nunca es fá vella.
Lo qui te capa es rapa i qui capot no pot.
Lo que s'usa no se escusa.
La delicada de Gandia.
L'ull del amo engorda el cavall.
La mare cabra, lo fill saltador.
L'aigua de llunt no apaga el foch de damunt.
La gota i indropesía son germanes de la glotonería.
La gota cava la pedra.
La forca es la trona dels malvats.
L'ase mort, la cevada a la cola.
La diligencia es mare de la bonaventura.
La codicia romp lo sac.
Lo pijor del pleyt es que de u naixent cent.
La pera i la doncella, la que calla es bona.
La necessitat no te ley.
La traza mata la caça.
Lo que sana la boca, enferma la bolsa.
La perseverancia tot alcanza.
La fam desperta l'ingení.

La ocasió fá el lladre.
La gloria de les panses.
Les mules y les loques por velles que siguen pareixen jovens.
La casa acabada i la bolsa buidada fan l'home sabí i prudent.
Lo que s'encomana se compra mes car.
La que no vol trevallar, no pot fer sino gastar.
La dona per ser discreta ha de estar sempre retreta.
La dona sens ser menester no estiga baix lo carrer.
La casa aon se treballa, mai faltará blat ni palla.
Los ociosos q'entren en ta casa, son un foch sos una brasa.
Lo fill que a sos pares bat iá te el infern guañat.
La persona descuidada es una cosa encantada.
Lo molt parlar sempre mou i lo molt gratar cou.
La mare molt esturdida a la filla fá tullida.
Lo llop sempre va a casar llunt del lloc aon sol estar.
Lo llam del Cel i l'amor, deixen pell i cremen el cor.
Lo mozo q'es ben criat, calla si no es preguntat.
La llet i mosos, que no els hosos.
Lo que a uns mata a altres sana.
Les mans quietes y la llengua per la merda.
Lo que no fará un frare no o fará un diable.
Lo mateix que la caravina de Ambrós, párala en segó.
La Seu no aguarda Parroquies.
Lo que s'haja de fer, pronte.
La puncha de chiqueta, puñeta.
Lo que atre sua, poch me deixa.
Lo que está en lo cove es peix, que lo demás es peixcar.
La veritat davant.
La ganancia está en lo despach.
La masa de Fraga que trau pols debaix del aigua.
La fortuna de García, que es gasta de nit y es lleva de día.
La por guarda la viña.
La figa i la dona quant torç el coll, es bona.
Lo primer es primer.
La confianza mata al home.
La cama en lo llit i lo bras en lo pit.

La darrera cuixa, ovella.
La processó de Gorga.
La pixada del catiu, que sen aná al Ivern i torná al estiu.
Llebech l'aigua vech.
Les palmes de Elch q'arribaren el matí de Pasqua.
La baioneta tot ho aquieta.
La bestia que no es nostra, menja poc i té gran força.
La dona es de qui li dona.
L'arbre chiquet si está tort es pot fer dret.
Lo mateix es barret blanc, que blanc barret.
Lloch a la balladora.
La boca fá gioch.
Lo que es bó per al fetge es mal pera la melsa.
Lo que no está en la madeixa, está en lo centener.
L'olla chiqueta s'obrix.
La vergonya fá roña.
Lo qui a crits vol fer la prova, no es per que rahó li sobra.
Lo que sa de donar, ni diro, ni fero desijar.
Les dites venen quant no s'esperen.
Los que nos fá a la boda, nos fá a tota hora.
Lo mercader i el porch no es sab lo que es, fins a sa mort.
Lo que sobra fa la festa.
La pobrea no es baixa, pero es causa de menospreu.
La pobrea no es vilea, pero es rang de picardía.
La peixquera i la caza, la que ix de cara.
Lo fadrí i el gall no més de un any.
Lo mon no deixa aquell, qui deixat no vol ser d'ell.
L'home per la paraula i el bou per lo cuerno.
Lo bon jornal de matí comenza.
Lo pá llescat sense vergonya es menjat.
Les matinades d'Abril, son dolces de dormir.
La chulla i la dona s'en sanch es bona.
Lo millor espill es l'amich.
La muller de Marc Antoni, de día paseja i de nit crema olí.
La veu a deshora, tancar be la porta.
Les obligacions maten.

M

Mes val poch i bó, que molt i roin.
Moros venen per la costa.
Mes val pagar que agrair.
Mare Pere en toca, tocam Pere.
Mal va el orgue.
Mare, Sento em fá carases y ells estaven a fosques.
Matem al gos i acabem con la rabia.
Mes val dir ¡xió!, que ¡arrel!
Mes val un encontre, que un concert.
Mon fill, m'hau criat.
Mes fá una lletra, que moltes paraules.
Musics, chics i criatures a lo millor la fán.
Molt fá qui vá i vé, pero més qui casa manté.
Mes veuen quatre ulls, que dos.
Mans besa u que volguera veure cremades.
Mudanse els temps, es muden els pensaments.
Música, caza i peixquera sen bolen a la vellea.
Mes val roin conegut, que bó per coneixer.
Mes val ratat, que amortallat.
Marit celós de un mal en té dós.
Mes val maña, que forza.
Mes val bones ganes, que bon menjar.
Mala nit... i chica.
Mes fá el qui vol, que no el qui pot.
Malalt qui rinplega la roba, morir-se vol.
Menje ió i bega i jugue a la vasa en acabarme, tot s'acaba.
Més val pardal en má que buit-re bolant.
Mes val tart que nunca.
Merda i peix, tot fa greix.
Mós menjat no guanya amístat.
Més val caure en gracia, que ser graciós.
Mes val saber, que haver.
Mosques i tabans, tots piquen.
Mes conta el mut, quel llengut.

Mes val suar q'estornudar.
 Menja gat, que tot hó pagaras plegat.
 Mes ne mata la gola, que la espasa.
 Molts ne governa la farina.
 Mes val ser calba, que cabra.
 Mes val anar a soles, que mal acompanyat.
 Mes val bon concert, que curt pleyt.
 Mort el gós, morta la rabia.
 Mes val un barret que cent escofies.
 Mes val un bon amich, (que parent, ni cosí).
 Mes val comprar, que pregar.
 Mes prop están mes dents, que mes parents.
 Mes val roin ajust, que bona sentència.
 Mós, sense ós.
 Mare piadosa, filla cria melindrosa.
 Malait es home, que confía en home.
 Muda el llop les dents, mes no els pensaments.
 Moltes candeletes, [fán un cirio Pasqual].
 Mes val enveja que llástima.
 Mal li va a la perdiu que torna a buscar el niu.
 Méi en la boca i guarda la bosa.
 Molt saví serás fill meu si alcances temor de Deu.
 Mal plañgut es meñ agut.
 Mig a segur m'envaig.
 Mes caga un bou, que cent golondrines.
 Mes val una festa, que dos Dumenjes.
 Mort vinga, que mal no tinga.

N

Ni dona, ni tela, comprar a la candela.
 No sa de deixar de sembrar per por dels pardals.
 No pot aver rosa sense espines.
 No es la enfermetat pijor, que metge parlador.
 No fá temps de desmentir a ningú.
 No fá temps de criar cachorros.
 No deixém les sendes velles per les novelles.

Ningú calza pijors sabates, que el sabater.
No servix la taravella, si no s'ou la molinerà.
No sigues fornera, si tens lo cap de cera.
No tireu en lo foc sal, que os ixirá mal.
No hiá pany, quant es d'or la clau.
Ni cavall desenfrenat, ni home que parle com lo gat.
Ni a la puta per putar, ni al lladre per furtar.
Ni aire fret estant suant, ni ficarme en carrer que no trau cap.
No plourá, de eixa tronada.
No rés, no rés y li punjava el nas.
Nunca sab ú prou.
No sigam pobres y tontos.
Ni ayre per lo forat, ni amic reconciliat.
No soc fill de capellá pera tornaro a dir.
Ni put, ni ol, ni fá bon caldo.
No es la coa de eixe vedell.
Ni bés de monja, ni rollo de llauradora.
No es perdona lo pecat sino es torna lo furtat.
Ni llicenciado, ni porc, entre en casa ans de mort.
Ni es pera llí, ni pera llana, ni pera estopa mal filada.
Naix la fam, qui farta en pobre.
No yá mes tararena (1), que lo que el Sr. Deus ordena.
No es cada día Santa María.
No tots los pollets arriben al galliner.
Ni home chiquet, ni dona de cul baixet.
Ni menjar cansat, ni beure suat.
No les beu i no atures (2).
Ni a vells, ni a criatures no els festeges, per que els vells en tar
se moren y les criatures no sen recorden.
No allargues mes el peu de lo que es la flaxada.
Ningú pot dormir y guardar l'era.
Not rigues del meu dol, que quant el meu será vell, el teu será
nou.

(1) Guisado de habichuelas y castañas.

(2) En sentido familiar, aturar significa ganar en el juego.

No pot eixir Mars de Quaresma.
Ningú es millor que hú.
No hia millor empeno, qu'el desemenho.
No anem jugant en lo greix.
Nom fique en quentos.
No donar llonganisa a qui no mata porc.
No es lo mateix courer, que fregir.
Ni al canet vot, ni al nini joch.
Ni fermar sense llegir, ni orinar sense pedejar.
Ningú les menja que no les cague.
No es fianza (1) qui no la paga.
No es pregunta si es bona l'aigua, sino del manantial pera hon
passa.
Ningú pot repicar y anar en la processó.
No hiá mllor mercader pera la Neu qu'el Ponent.
No tots los burros son pardos.
No donen la noravona al qui ven, sino al qui compra.
No iá potro que no es torne rocí.
No pot ser lo criat diligent, si lo senyor es negligent.
No estigues sols ió to dich, ab muller de ton amich.
No deixes per ton rencor de saludar al major.
No s'alcanza la doctrina parlant ab Catalina.
No menjant si no de un plat, tindrás bon ventre Bernat.
No demanes terra, qu'es rega en senia (2).
No es pert sense dolor, lo que es poseix en amor.
Ni sopém, ni es mor lo porc.
Neta, pura i en Mesura (3).
No sempre está el forn pera pá asonat.
No pergues la mida.
No havera dit mes pateta qu'esto, dret bá la boca del forn.

(1) Fiador.

(2) Noria.

(3) Se dice con relación a la lluvia.

O

Ous, ous, bones Pascues, bons dijous.
O dins, ó fora.
O bé moro, ó bé cristiá.
Obrar bé i cagalló peral metge.
Obeix a la rahó, qui seguix la religió.
Ovelles boves, [per hon vá una, van totes].
Obra de paleta, poca y mal feta.
Ociós, rara volta virtuós.

P

Parlem de bons.
Primer es la camisa que el chipó.
Pobre de el Diable que no té part en Deu.
Ploga o no ploga, blat en Oriola.
Per bays y a casa.
Pobrets y alegrets i ells se besaven.
Per un nab no es deixa de aynar la olla.
Pues caballers, volem cals.
Perea no els tapes.
Per por de els llops no cal posar ganado.
Pá de taverna, ni farta ni governa.
Pa comprat, no en menja el gat.
Pluiga de Estiu y plor de bagasa promte pasa.
Primer martir, que confesor.
Paguen justs per pecadors.
Parentexc que comenza, per qui importa.
Pera tocada pera jugada.
Paraula y pedra solta no tenen volta.
Per força vá el moro a Misa.
Pecat amagat es mig perdonat.
Pera parlar no cal llum.
Per un punt, perdé l'abat la mula.
Per un pare no es desfá el Convent.
Pluja en Abril, val cascuna gota mil.

Plujes per Sanct Joan, lleven vi i no ponen pá.
 Poll de Giner pon al paller.
 Pactes rompen lleis.
 Pleits de testimonis, pleits de dimonis.
 Pel si ó pel nó, guardat de entrar en la presó.
 Parlam en lo torn o en les monjes?
 Poques cabres, pochi chiulits.
 Pere el tendre, que se esclafá les costelles damunt de set mata-
 lafs (1).
 Pecats vells, penitencia nova.
 Prop está del fum, la flama.
 Parlar vell pronte s'enten.
 Per aon se vulla [tocar, es toca].
 Parlen cartes y callen barbes.
 Pareix que mira al plat i mira les tallades.
 Ploraran i cantarem ens daran i els darem.
 Pá pá i ví, ví.
 Pensi que veu es de ignorants.
 Per molt pá, nunca mal any.
 Per lo diner, [balla el goset].
 Poc a poc, fila la vella el cop.
 Primer es l'a que l'o.
 Per dir les veritats se perden les amistats.
 Pera tots ix el Sol, meñs para el musol.
 Pasat Giner, lloga to llogader, i si faena vol fer not dolga el diner.
 Peix encelat, no es bó de menjar.
 Per quant poc es un home cabró.

Q

Qui furta un ou, [furta un bou].
 Qui la escarda, la paga.
 Quartó franch, molí de sanch.
 Qui en lo casament acerta, en res erra.

(1) Colchones.

Qui cara veu, cara honra.
Qui no fía, no es de fiar.
Qui paga y ment la bolsa ho sent.
Qui no torna per lo seu, no li da Deu.
Qui fá fum al Cel i crema pedra, nunca medra.
Que fá fosca, [com gola de llop].
Qui pot posar portes al camp?
Qui servix al comú, no servix a ningú.
Quant mes amichs, mes clars.
Qui talla may s'enganya.
Qui not conega [que et compre].
Qui te cucs (1), [que pele fulla].
Qui menja les dures, que menge les madures.
Qui es vist de lo que furta en la plaza el despullen.
Qui peix [vol menjar lo cul s'ha de banyar].
Qui tot ho vol, [tot ho pert].
Qui diu cuñat, diu remendo mal posat.
Qui molt parla, molt erra.
Qui bé viu, be mor.
Qui les sab, les diu.
Qui el foch ha de desbufar les ulls ha de tancar.
Qui servix al Altar, del Altar ha de menjar.
Qui ana a Sevilla perdé sa cadira.
Qui no honra son cul, no honra a ningú.
Qui es ton contrari? El de ton ofici.
Qui la feta, que la pague.
Qui bé conjuga y declina, sabrá la llengua llatina.
Qui bé parla, te sos escrits en taula.
Quant los muts parlen, llicencia tenen de Deu.
Qui la té, la trau.
Qui de por se mor, de merda li fan la fosa.
Qui sembra, cullir espera.
Qui tems té i al tems aguarda, que li possen una albarda.
Qui es menja la mel, caga la cera.

(1) Gusanos de seda.

Qui et fá festes que not solía fer o et vol enganyar o ta de menester.

Qui neciament peca, neciament se condena.

Qui no sab sufrir, no sab regir.

Qui molt dorm poc deprén.

Quant major es la ventura tan está meñs de segura.

Qui de casa de altre fá hostel fá de la seua hospital.

Qui en trampa vá, en trampa es queda.

Qui té dinés, te tot adrés y la filla del Rei si volgués.

Qui trevalla en la joventut en la vellea té salut.

Qui sopa d'atre espera, freda se la menja.

Qui té la terra té la guerra.

Qui calla no diu no rés.

Qui te capa tot ho tapa.

Qui bé menja, bé beu, bé fá lo que deu.

Qui bé menja, bé beu i bé dorm, bé fá lo que vol.

Quant no dormen els ullets, descansen els ossets.

Qui no pot segar, espigola.

Qui no té la vespra, no te la festa.

Qui bé s'está que no es moga.

Qui mal busca, presto el troba.

Que naule el gat de por de les rates.

Que, ¿burlem ò fem creuetes?

Qui te fam ensomia en rollos.

Qui totes les nits sopa, alguna s'enfita.

Qui no arrixca no peixca.

Qui fuig, a casa torna.

Qui partix i s'engaña San Pere li trau los ulls.

Qui no prova, no dorm en la sogra.

Quant vinga la bolea, guarda.

Qui de cañes fá flautes y de frares fá cabal, un barret y al hospital.

Qui siga cofrare, que prenga cera.

Qui fia de frares y llaura en burrets, al cap del año cullita de pels.

Quant hú s'emborracha que tinga bon ví.

Qui fiança fá, la pagará.

Qui no tinga avalot (1), que compre un porc.

Qui té fam, set y son, menja, beu y dorm, mate la fam, la set y la son.

Qui te besties pera llogar y porta la dona a festes, queda cabró y sense besties.

Qui es torca el cull en fulla verda apilota el pel y allisa la merda.
Quant les dones porten tró y els homens cua, vixca lo mon qui millor puga.

Qui llunt vol casar o s'engaña o vol engañar.

Quant la Candelaria plora el Ivern está fora y si es riu ya vé el Estiu.

Qui espera, desespera.

Qui té mal vehí, té mal matí.

Qui no té dona ni bagaza, ell mateix s'apedaza.

Qui primer vá al molí, primer mol, si el moliner vol.

Qui no vol, no porta dol.

Qui te càrrega y no la sent, Deu que li done més.

Qui no prova, no té nora.

Qui ase s'envá a Roma, ase s'en torna.

Quant la rabosa corre als grills, mal li vá a ella i als fills.

Qui en vestits se gasta masa, té lo cap de carabasa.

Qui a bestia o planta fá mal, es insensat animal.

Qui festeja la casada, la vida porta emprestada.

Quant lo diable veus rezar, mira quet vol engayar.

Quina culpa té la gata si la moza nos recata?

Qui vol fer lo que no sap, se trenca el cap.

Qui tropeza en lloc plá, en lloch aspre que farà?

Qui es posa en perill de caure, pareix que te ganes de caure.

Qui no té sos jous, no llaura en sos bous.

Qui molt val, molt comporta.

Qui al principi guanya, al ultim sescaña.

Qui el cul lloga, no s'asenta quan vol.

Qui no tenga que fer, compre un corder.

Qui vullga ví i pa, semble primerenc i pode tardá.

(1) Alboroto.

Qui bé fasa, bé trobará.
 Qui planta y cría, viu en alegría.
 Qui no mira no suspira.
 Qui barata el cap se grata.
 Que sab l'ase de safrá, si nunca ha sigut safraner?
 Qui amaga, encontra.
 Qui del mon vol gojar ha de oir, mirar y callar.
 Qui trata en ovelles, colmenes i mules velles, queda en albardes,
 bucs y esquelles.
 Qui pera sí no té cervell, no pot donar bon conçell.

R

Roda, roda y a parar a Albayda.
 Rés tingam i nol vejam.
 Rés costa més car, que lo ques compra suplicant.
 Ruin lit, dormir en mig.
 Rall en rall no fa formatge.
 Repasa cada semana, la Doctrina Cristiana.
 Real de viuda es torna sou.

S

Serviume, que de bons vinc.
 Si sans am de ser, els de casa cam de fer.
 Segur está el Cél de lladres.
 Sabates noves y entropeses?
 Si vols ser venturós, no sies pereós.
 Somiava el cego que veía y caminava lo que volía.
 Sent Blay amunt o avall.
 Si cau el Cél a tots sus plegara davall.
 Sopa, caume en la boca.
 Sanch estranya no acompanya.
 Si vols viure sá, suca en ví lo pá.
 Si hon not criden vás, gemint tornarás.
 Segons les gens, així el incéns, possa bonygo Escolá.
 Si en eixes plomes no boles, bé ten pots tornar al niu.
 Si els vells d'amor es moren, que farán els que anar poden.

Si no bech en la taverna em folque en ella.
 Solia, iá passá.
 Set sastres no fan una dona.
 Secret de tres, del Diable es.
 Sabrá pera qui ha de servir y apuñava el monument.
 Setembre qui tinga blat, que semble.
 Serás tengut per molt savi si disimules lo agravi.
 Si algú et fá algun sinsabor, deixau a Nostre Señor.
 Si a tos pares tractes bé, viuras molt porque ió u sé.
 Si vols ser ben servit, feste tu mateix lo llit.
 Si menges mes que guañes, vestirás de telarañes.
 Si trenques les raons males casi als angels te iguales.
 Serás causa de molts mals, si fás testimoni fals.
 Sense les dones i los vents, no auria tants destorments.
 Si estar vols mal a ton plaer, vés per mar o prén muller.
 Si se sab, mai diré, d'aquesta aigua no beuré.
 Sent Mateu, verema arreu.
 Si el pare es lleu y la mare freixura ¿a quí ha de semblar la
 criatura?
 Senta Llucia, [creix el dia] un pas de pusa i a Nadal un pas
 de gall.
 Si ha entrat Maig o no ha entrat, els Apostols dirán la veritat.
 Si vols quet tinguen per discret, no reveles ton secret.
 Sens dolor nos viu en Amor.
 Si conciencia busques, pobre morirás.
 Sent Bertomeu, batolla arreu.
 Si no llevés l'araña, no llevarás la telaraña.

T

Tot o paga el cul del frare.
 Trons de cul, tempestat de merda.
 Tots de un ventre y cada un de son temple.
 Tant mor el Papa, com el que no te capa.
 Tremontana no té abric, l'home pobre no té amic.
 Totes les velles han segut filaneres.
 Tinguenlo tres, que quatre no poden.

Tods tiren al rabo del burro, mes el seu amo si el veu atollat.
 Temporal, ni en ta casa, ni en l'hostal.
 Tornali la trompa al chic.
 Testimoni de vista... Pere Juan el cego.
 Testament y casament de frare, not fies d'ell.
 Tantarantan que les figues son verdes, tantarantan que elles ma-
 duraran.
 Terciana no toca campana i si dura a la sepultura.
 Tot lo barat, es car.
 Tot es comensar.
 Tres mijes figues, fan figa i mija.
 Tot siga per amor de Deu, pá i trons.
 Terra on aja molta lleña, no habites en ella.
 Tot ho paga el de la calsa esgarrada.
 Taur cotidia, jugador perpetuo.
 Tan vol el gat a sos fills que s'els menja.
 Tres molts i tres poch destruixen al home: molt parlar i poch
 saber; molt gastar i poch aver; mol presumir i poch poder.
 Tu em cites i em deus, senyal que por tens.
 Tal cul, tal braga.
 Traga geleta, que tu pararás.
 Tems de callar y tems de parlar.
 Tots los dits de la má no son iguals.
 Tans me si dona of como bef.
 Tu et resens, matadura tens.
 Tan chiquet i en capa.
 Tots als naps i ell a la carn.
 Tant gañat, tant menjat.
 Tu chiularás.
 Tots los calors, no son febra.

* * *

Al folio 5 v.º del manuscrito que transcribimos, y tomado como el P. Galiana indica de la obra de Timoneda *El Sobreme-
 sa*, copia un cuentecillo, origen del refrán «Plore cascú son do-
 ab son crisol». La inserción que hace el P. Galiana tiene algunas

variantes con la edición impresa en Valencia en 1569 por Juan Navarro; en ésta se inserta el cuentecillo en el folio ajjj v.º:

Vingué a Valencia un chocarrero fingint que sabia de alquimia lo qual possa un cartells, qui al qui li donaria un ducat en or, ne tornaria dos i al que 2, 4; la gent per provar acudia en pocs i ell davant dells possava la cantidad de cada u en la cresola de terra escrivint lo nom de qui portava en un paper posat dins ella i de alli a pocs dies los tornava dobles.

Cevats acudiren molts ab gran cantitat i ell desaparegué ab mes de mil ducats, venint los burlats a regoneixer les cresoles trobarenles buides ab escrits a que dién: *Plore cascú son dol ab son crisol*, i de llavors en sa ha restat est refrany entre la gent, Juan de Timoneda, el Sobremesa y alivio de caminantes.

* * *

Al folio 13 v.º inserta este otro cuento el P. Galiana:

Arre burro y deixat dir.

Miren, una vegada anaven camí, yo, y el chic y el machet que el portaven buit davant, encontrarem un home y nos digué: ay los benaventurats, los dos a peu y la cavalcadura buida!, be diu este home, digui, chic puja, fehuo aixi y de alli a un rato encontrarem altre home y digué: no te vergonya el chiquet de anar a cavall y el pobre vell a peu? bé diu, baixa el chic y puchy yo. De alli a altre poc encontrarem altre home y digué: Lo frare a cavall y el chic a peu! bé diu, chic puje també a cavall; encontrarem altre home que digué: Pobre majo los dos a cavall, bé et farán suar; yo vent que de totes maneres avia que dir, digui: *Arre deixals dir.* (*Vida del Venerable P. F. Pedro Esteve*, lib. vii, cap. II, pág. 372).